

SHUG'ULLANUVCHI SPORTCHILAR (O'QUVCHI, BOLALAR) SHAXSINING PSIXOLOGIK MUAMMOLARI

Po'latov Abdulaziz Azamat o'g'li
(O'zbekiston Milliy Universiteti katta o'qituvchisi)

Turdiqulova Muxlisa

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti Taekvondo va sport faoliyati fakulteti
20/301 guruh talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada sportchi bolalarning psixologik muammolari, ularning individual xususiyatlarigina insonni shaxsga aylantirishi, uning shaxslilik darajasi ushbu individual xususiyatlarining qanchalik rivojlanganligiga bog'liq bo'lishini, shuningdek, ehtiyojlari va hissiyotlariga asoslanganligi bayon qilingan.

Kalit so'zlar: Faoliyat, psixologik xususiyatlar, individual xususiyatlar, shaxs, omil, jismoniy rivojlanish, jismoniy tayyorgarlik, sezgi, idrok, diqqat, xotira, tasavvur, hayol, tafakkur, nutq.

Abstract: This article explains that the psychological problems that children develop are based on their individual characteristics as well as their needs and feelings, depending on how well their personality traits develop.

Keywords: Activity, psychological characteristics, individual characteristics, personality, factor, physical development, physical fitness, intuition, perception, attention, memory, imagination, imagination, thinking, speech.

KIRISH

Jamiyatda sog'lom turmush tarzini shakllantirish, aholini salomatligini mustahkamlash, jismonan sog'lom va ma'naviy boy yosh avlodni tarbiyalash fuqarolarning jismoniy tarbiya va sport bilan jiddiy shug'ullanishlariga erishish bugungi kunning eng dolzarb masalalardan hisoblanadi. Ma'lumki, psixologiyada, nafaqat psixologiyada, balki umuman ijtimoiy psixologik adabiyotlarda shaxs tushunchasiga katta e'tibor qaratiladi.

Psixologiya nuqtayi nazaridan shaxs quyidagi belgilarga ega:

1. U aniq bir inson;
2. Muayyan jamiyatning a'zosi;
3. Muayyan jamoaga mansublik;
4. Muayyan bir faoliyat yoki faoliyatlar turi bilan shug'ullanadi;
5. Atrof-muhit va voqe'larga nisbatan o'zining munosabatiga ega;
6. O'ziga xos individual xususiyatlarga ega. Bundan tashqari shaxs o'ziga xos quyidagi psixologik xususiyatlarga ham ega bo'ladi:
 1. O'z-o'zini anglash;
 2. Individuallik-o'ziga xoslik;
 3. O'z-o'ziniboshqara (aloxidarejaasosida) olishlayoqati;
 4. Muayyan faoliyat turida namoyon qiladigan faolligi;

5. Ijtimoiy aloqa tizimiga qo'shilganligi.

Shuni aytib o'tish kerakki, «inson» va «shaxs» tushunchalari bir xil ma'noni anglatmaydi. Inson-bu yig'ma tushunchabo'lib, har qanday shaxsga nisbatan ham ishlatilaveradi. Shaxs esa o'zidagi jamiki individual xususiyatlar bilan birgalikda muayyan bir insonni anglatadi. Individual xususiyatlargina insonni shaxsga aylantiradi. Uning shaxslilik darajasi ushbu individual xususiyatlarning qanchalik rivojlanganligiga bog'liq bo'ladi. Insondagi biologik omil uning shaxsiga shubhasiz ta'sir etadi. Undagi biologik omillarga quyidagilar kiradi:

- Salomatligi;
- Jismoniy rivojlanganlik darajasi;
- Tana tuzilishi;
- Bo'yi;
- Og'irligi;
- Muskul kuchi;
- O'pkasining tiriklik sig'imi va hokazo.

Bu omillar vositasida shug'ullanuvchi sportchilar (o'quvchi, bolalar) ko'tara oladigan jismoniy zo'riqishni aniqlab olishi mumkin. Shug'ullanuvchi sportchilarga (o'quvchi, bolalarga) salomatligi, jismoniy rivojlanishi, jismoniy tayyorgarligi, uning ishlash layoqati va kayfiyatiga ta'sir etadi. Uning o'qish va xizmatdagi muvaffaqiyatlari, shuningdek, o'rtoqlari hamda jismoniy tarbiya o'qituvchilari va sport murabbiylari bilan bo'ladigan munosabatlari uning ishchanligiga ham kayfiyatiga bog'liq bo'ladi.

Bularning hammasi qo'shib undagi individual-psixologik xususiyatlarning rivojlanish darajasini belgilab beradi. Insonning nimani emas, balki, nimani qanday bajarishi ko'proq uning shaxs sifatidagi qiyofasini belgilaydi, Insonning xatti-harakatlari ma'lumki, sababsiz sodir bo'lmaydi. Ular inson ruhiyatiga, uning fikrlari, ehtiyojlari va hissiyotlariga asoslangan bo'ladi.

Shuni alohida ta'kidlab o'tish kerakki sport jamoa psixologiyasi juda katta tarbiyaviy va g'oyaviy ta'sir kuchiga ega. Agar jamoa bir ovozdanda sportcha intizomni buzuvchi, vijdotsiz shug'ullanuvchini sportchi (o'quvchi, bolani) qoralaydigan bo'lsa, bu shug'ullanuvchi sportchi (o'quvchi, bola) albatta o'zining sport mashg'ulotiga va o'z burchiga bo'lgan munosabatini o'zgartiradi. Lekin, afsuski, ba'zan sport jamoasidan sog'lom muhit, nosog'lom kayfiyat va o'zaro munosabatlar ustuvorlik qiladi. Jismoniy tarbiya o'qituvchisi va sport murabbiyi jamoa psixologiyasini o'rganish orqali ushbu salbiy o'zgarishlarning oldini olishi mumkin.

Shug'ullanuvchi sportchida (o'quvchi, bolada) temperament va xarakterlar odamlar bilan muloqotda bo'lib, ularni kuzatib shu narsaga guvoh bo'lish mumkinki, ularning ba'zilari xotirjam. Boshqasi harakatchan, uchinchisi kamgap va xafaqon, to'rtinchisi quvnoq bo'lishadi. Odamlar o'rtasidagi tafovut ular temperamentlaridagi har xillik bilan izohlanadi. (Temperament tushunchasi lotincha «temperamentum» so'zidan olingan bo'lib, «aralashma» yoki «qismlarning nisbati» degan ma'noni bildiradi). Temperament psixik va xulq-atvor dinamikasini ifodalaydi. His-tuyg'ularning paydo bo'lish tezligi va kuchida har

kishining umumiy harakatchanligida namoyon bo'ladigan individual psixologik xususiyatlarning majmui temperament deb ataladi. U shaxsning tug'ma sifati hisoblanadi.

XULOSA

Xulosa qilib shuni takidlash kerakki shug'ullanuvchi sportchi (o'quvchi, bolalar) xarakterining shakllanishiga asosan jismoniy tarbiya o'qituvchisi yoki sport murabbiyi, qolaversa, sport turi bo'yicha jamoa katta ta'sir ko'rsatadi. Bunda jismoniy tarbiya o'qituvchisi yoki sport murabbiyi ish uslubi, jamoadagi tartib-intizom, o'quv-tarbiya ishlarining tashkil etilishi, shug'ullanuvchi sportchilarga (o'quvchi, bolalarga) jismoniy tarbiya o'qituvchisi yoki sport murabbiyi tomonidan qo'yilayotgan talablarning o'zaro uyg'unligi, ularning xizmat va o'quv faoliyatlari ustidan muntazam nazoratning yo'lga qo'yilganligi, rag'batlantirish va jazolash choralarini to'g'ri qo'llash kabilar muxim ro'l o'ynaydi. Bulardan tashqari o'z-o'zini tarbiyalash ham xarakterni tarbiyalashda katta imkoniyatlarga ega.

Jismoniy tarbiya o'qituvchilari yoki sport murabbiyi ushbu jarayonga rahbarlik qilishlari, shug'ullanuvchi sportchilarni (o'quvchi, bolalarni) musobaqa sharoitlarida kerak bo'ladigan xarakter sifatlarini o'zlarida rivojlantirishga rag'batlantirishga, yo'naltirishlari zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Базаров Т.Ю. Технология центров оценки для государственных служащих. . – 112 с.
2. Белкин А.А. Идеомоторная подготовка в спорте. – М.: Физкультура и спорт, 1983. – 128 с.
3. Блюменштейн Б.Д., Хазанович Л.Е. Психолого-педагогические аспекты подготовки легкоатлетов. – Т.: Ибн Синъ, 1993. – 140 с.
4. Брайент Дж. Кретти Психология в современном спорте. – М.: Физкультура и спорт, 1978. – 224 с.
5. Девятко И.Ф. Методъ социологического исследования. – М.: Университет, 2002. – 296 с.
6. Горбунов Г.Д. Психопедагогика спорта. – М.: Физкультура и спорт, 1986. – 208 с.
7. Практикум по спортивной психологии./ Под ред. Волкова И.П. – СПб.: Питер, 2002. – 288 с 8
8. Родионов А.В. Влияние психологических факторов на спортивный результат. – М.: Физкультура и спорт, 1983. – 112 с
9. Tulenova X. "Sport psixologiya" Toshkent 2007 y.
10. Kerimov F. "Sport sohasidagi ilmiy tadqiqotlar" Toshkent 2004 y.